

Назаренко Г.І.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри журналістики,
реклами і зв'язків з громадськістю
Навчально-наукового інституту
міжнародних відносин
Національного авіаційного університету

ЗМІНА АРХІТЕКТОНІКИ УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ В ПРОЦЕСІ РОЗДЕРЖАВЛЕННЯ У ДИСКУРСІ ЕКСПЕРТНИХ ОЦІНОК

В Україні третій рік поспіль здійснюється фундаментальна реформа всієї системи друкованих засобів масової інформації, яка залишилась країні у спадок від радянської епохи тотальної ідеологізації медіа. Через чверть століття після проголошення незалежності українська держава поставила собі за мету позбутися друкованих ЗМІ, які фінансуються владою та органами місцевого самоврядування і тому є повністю залежними від чиновників того чи іншого рівня. Масштабна всеукраїнська реформа державних та комунальних медіа стартувала 1 січня 2016 року, коли набрав чинності Закон України «Про реформування державних і комунальних друкованих засобів масової інформації» і має завершитись уже до кінця 2018 року.

«Сталася, без перебільшення, епохальна подія в суспільному житті України. На жаль, недостатньо оцінена не лише суспільством у цілому, а й навіть професійним середовищем – журналістським, – підкреслює «тектонічне» значення реформи медіаексперт Віра Черемних. – Нарешті після 15 років розмов, дискусій, після купи відхилених проектів, Президент підписав закон» [5].

Не всім заявлені системні зміни українського медіаландшафту прийшлись до вподоби. «Після десяти років навмисного зволікання та бюрократичних перепон, які влада створювала на шляху до роздержавлення, важко повірити, що процес і справді пішов. Адже охочі застопорити його на невизначений час є як серед чиновників і політиків, які звикли користуватися прирученими, керованими ЗМІ, так і серед медійників, які бояться злізати з голки бюджетного фінансування», – пише медіаексперт Світлана Остапа, оцінюючи шанси на успішну реалізацію заявленої реформи [4].

На утримання державних і комунальних друкованих видань в Україні щороку витрачається близько 1 мільярда гривень. Співавтор закону Микола Томенко наводив приклад, що лише у 2015 році з київського міського бюджету на комунальні медіа було витрачено 35 мільйонів гривень. По всіх областях України ця цифра становить сотні мільйонів, які витрачаються, по суті на пропаганду діяльності місцевої влади та чиновників, що її представляють. Голова Комітету з питань свободи слова та інформаційної політики Вікторія Сюмар виступала на підтримку закону, демонструючи з трибуни парламентський журнал «Віче», і лише на його утримання щороку витрачаються бюджетні кошти, що вимірюються мільйонами гривень.

Реформу розділено на два етапи: перший етап роздержавлення (на нього був відведений 2016 рік) – добровільний, другий (2017–2018 роки) – добровільно-примусовий: мають бути реформовані всі видання, які не зголосились на зміну статусу у перший рік. Показовим є те, що колективи газет «Голос України» та «Урядовий кур'єр» обрали другий етап, як і більшість державних і відомчих ЗМІ, а також столичні «Вечірній Київ» і «Хрещатик». На думку Галини Чижик, медіаюриста Центру демократії та верховенства права, ці видання хочуть якнайдовше побути на бюджетному фінансуванні. «Здебільшого це головний аргумент, навіть якщо його й не озвучують у голос, – стверджує вона. – Необхідність самостійно аналізувати потреби аудиторії й залучати рекламодавців лякають редакторів, не звиклих до того, що їхні доходи залежать від тиражів. Також не всі органи влади готові відпустити свої ЗМІ у вільне плавання» [4].

Вся статистична інформація щодо реформування преси акумулюється в Держкомтелерадіо, який став головним органом виконавчої вертикалі, що відповідає за проведення роздержавлення відповідно до прийнятого закону. Нині, коли до завершення реформи залишилося менше року, цифри свідчать про надто малу результативність у темпах роздержавлення друкованих ЗМІ, які фінансуються з бюджету.

Так, Олег Наливайко, Голова Держкомтелерадіо, на початку цього року на розширеній колегії відомства звітував про те, що станом на 30 січня 2018 року реформовано лише 158 державних і комунальних друкованих ЗМІ. Це становить 21,76% від загальної кількості таких видань, відзначається в повідомленні Державного комітету телебачення і радіомовлення України. Отже, менше чверті редакцій пройшли реформування за два роки. При цьому станом на кінець січня в Україні було зареєстровано 726 державних і комунальних друкованих засобів масової інформації, з них 84 державних і 642 комунальних. Таким чином, 568 видань України за кілька місяців до запланованого фінішу реформи роздержавлення преси поки залишаються поза процесом реформування.

«Реформа друкованих ЗМІ триває з 1 січня 2016 року, але фактично вона розпочалась з листопада 2016-го, – зазначає Олег Наливайко. – Результати моніторингу, який проводить Держкомтелерадіо, свідчать, що на сьогодні із 244-х учасників першого етапу реформування, що увійшли до переліку, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України, реформовано 133 державних і комунальних друкованих ЗМІ із збереженням назви, цільового призначення, мови видання, тематичної спрямованості. З урахуванням учасників другого етапу реформовано 158 друкованих ЗМІ та редакцій. Ми зараз очікуємо, що цей показник буде збільшуватися більш динамічно. Адже до кінця року реформуватися повинні всі державні і комунальні друковані ЗМІ» [1].

Держкомтелерадіо нагадує, що державні і комунальні друковані ЗМІ, які не встигнуть до 1 січня 2019 року перереєструватися в Міністерстві юстиції України, автоматично втратять право на друк, тому що їхні старі свідоцтва про державну реєстрацію ЗМІ стануть недійсними. «Часу на зволікання немає, адже

процедура перетворення державного або комунального підприємства в інший суб'єкт господарювання, процес перереєстрації друкованого ЗМІ можуть тривати в окремих випадках більше ніж півроку», – зазначає Комітет. Інформаційну та правову підтримку учасникам реформування надають Держкомтелерадіо, НСЖУ, медіаюристи, які працюють у рамках проекту «Свобода медіа в Україні» за сприяння Ради Європи та Європейського Союзу, Українська асоціація видавців періодичної преси [2].

Що чекає на ті сотні видань по всій Україні, які не пройдуть процес роздержавлення у зазначені терміни? 33 % комунальних видань в Україні виживуть без фінансування від держави, вважає секретар Національної спілки журналістики України, головний консультант головного департаменту інформаційної політики Адміністрації Президента Олександр Бухтатий. Відповідно 67 % зникнуть з українського медіаландшафту. Однак практика перетворення журналістики на фінансовану державою прес-службу і систему PR-агенцій, які пропагують діяльність та підтримують імідж окремих чиновників і місцевих інституцій, буде припинена.

Роздержавлення преси – без перебільшення ключова медіареформа сучасної України, результатом якої має бути забезпечення незалежності преси від органів державної влади та органів місцевого самоврядування, зміна статусу журналістів, які змушені виконувати роль PR-менеджерів провладних персон, встановлення справедливої конкуренції на українському медіаринку. Реформа має незворотній характер. Її слабка динаміка і навіть саботаж з боку певних кіл чиновників і редакційних колективів мають бути подолані, задля чого, як зазначають численні експерти в галузі роздержавлення, треба синхронізувати зусилля, спрямовані на усунення будь-яких перешкод у реформуванні.

Не треба також забувати, що реформування преси – це міжнародне зобов'язання України перед Радою Європи. Європейські міжнародні інституції пильно стежать за українськими реформами. «Реформа державних та комунальних друкованих ЗМІ – це одне із зобов'язань, які взяла на себе Україна в рамках угоди про асоціацію з Європейським Союзом. А забезпечити громадянам можливість доступу до чесної, об'єктивної та вільної від впливу держави інформації, щоб вони могли приймати усвідомлені рішення – одне з ключових зобов'язань, які взяла на себе Україна як держава – учасниця ОБСЄ, і це зобов'язання закріплено у відповідних міжнародних угодах» [3], – нагадав Джефрі Ерліх, старший менеджер Координатора проектів ОБСЄ в Україні, відкриваючи в Комітеті з питань свободи слова та інформаційної політики слухання на тему «Реформування державних та комунальних друкованих ЗМІ, досвід, перешкоди, рішення», на яких вивчалась ситуація та було вирішено внести деякі зміни до закону, що мають покращити якість реформи.

Список використаних джерел

1. Держкомтелерадіо: Станом на 30 січня реформовано 158 державних і комунальних друкованих ЗМІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

- <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/derzhkomteleradio-ctanom-na-30-sichnya-reformovano-158-derzhavnih-i-komunalnih-drukovanih-zmi>
2. Держкомтелерадіо: Станом на 1 травня реформовано 197 комунальних та державних друкованих ЗМІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/ctanom-na-1-travnya-reformovano-197-komunalnih-ta-derzhavnih-drukovanih-zmi>
  3. До кінця року процес реформування повинні пройти всі комунальні та державні ЗМІ – Держкомтелерадіо [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://detector.media/infospace/article/134662/2018-02-13-do-kintsya-roku-protses-reformuvannya-povinni-proiti-vsi-komunalni-ta-derzhavni-zmi-derzhkomteleradio/>
  4. Остапа Світлана. На екваторі реформи друкованих ЗМІ [Електронний ресурс] / Світлана Остапа. – Режим доступу: <http://detector.media/rinok/article/126349/2017-05-26-na-ekvatori-reformi-drukovanikh-zmi/>
  5. Остапа Світлана. Роздержавлення або смерть. Частина перша: як просувається реформа [Електронний ресурс] / Світлана Остапа. – Режим доступу: <http://detector.media/infospace/article/115779/2016-06-06-rozderzhavlennya-abo-smert-chastina-persha-yak-prosuvaetsya-reforma/>
  6. Черемних Віра. Роздержавлення ЗМІ: підсумки першого року [Електронний ресурс] / Віра Черемних. – Режим доступу: <http://detector.media/rinok/article/122577/2017-01-26-rozderzhavlennya-zmi-pidsumki-pershogo-roku/>
  7. Черемних Віра. Час для роздержавлення преси безнадійно згаяно? [Електронний ресурс] / Віра Черемних. – Режим доступу: <https://detector.media/rinok/article/139385/2018-07-28-chas-dlya-rozderzhavlennya-presi-beznadiino-zgayano/>